

BO'LAJAK O'QITUVCHI SHAXSINING KASBIY O'ZINI O'ZI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK SHARTLARI

Temirov M.Sh.

Xalqaro innovatsion universiteti o'qituvchisi

Tayanch so'zlar: bo'lajak pedagog, kasbiy o'z-o'zini rivojlantirish, pedagogik faoliyat, o'qitishga an'anaviy yondashuv, kompetensiyaviy yondashuv.

Ключевые слова: будущий педагог, профессиональное саморазвитие, педагогическая деятельность, традиционный подход к обучению, компетентностный подход.

Key words: future pedagogue, professional self-development, pedagogical activity, traditional approach to teaching, competence approach.

Hozirgi vaqtda jamiyat shaxsning ijro faoliyatiga tayyorligidan qoniqishi mumkin emas, buning natijasida u har bir bitiruvchini yosh avlod kelajagi uchun javobgarlikni o'z zimmasiga olishga yo'naltiradi. Shuning uchun kelajakdagi o'qituvchi shaxsining kasbiy o'zini o'zi rivojlantirish masalalari, uning o'zini rivojlantirishga tayyorligi bugungi kunda zamonaviy ta'lim nazariyasi va amaliyotida muhim ahamiyatga ega. O'qituvchining pedagogik malakasini oshirish zarurati O'zbekiston ta'lim siyosatining asosiy vazifasidan kelib chiqadi. Ta'limning fundamentalligini saqlab qolish, shaxs, jamiyat va davlatning hozirgi va istiqboldagi ehtiyojlariga mos kelishi asosida zamonaviy sifatga erishish zamonaviy pedagogik hamjamiyatning ustuvor vazifasiga aylanib bormoqda. Ko'rinib turibdiki, ta'lim sifatining natijasi o'qituvchi shaxsi, uni doimiy ravishda takomillashtirib borish, kasbiy mahorat darajasini oshirish zarurati bilan bog'liq. Oliy ta'lim muassasasida o'qish jarayoni kelajakdagi mutaxassisning hayoti va dunyoqarashini belgilaydi, universitet devorlarida ilmiy va pedagogik bilimlarga qiziqish, ularni doimiy ravishda yangilashga tayyorlik, o'z faoliyatini pedagogika

- tashkiliy va faollik (kasbiy o'zini o'zi rivojlantirishga tayyorgarlik darajasini oshirishga qaratilgan kasbiy tayyorgarlik shakllari, usullari va vositalari);
- diagnostika (diagnostika majmuasi o'qituvchilarning kasbiy o'zini o'zi rivojlantirishga tayyorlik darajasi va mualliflik dasturi). Ichki omil esa kelajakdagi o'qituvchining kasbiy o'zini o'zi rivojlantirishga tayyorligini shakllantirishdir [1]. Bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy o'zini o'zi

rivojlantirishga tayyorligi mezonlari quyidagilardir: shaxsning kasbiy yoʻnalishi, kasbiy oʻzini oʻzi rivojlantirish qobiliyati, refleksli koʻnikmalarni rivojlantirish.

V.G.Maralov oʻz-oʻzini rivojlantirish xususiyatlarini oʻz ichiga oladi: hayotiy faoliyat maqsadlarni belgilash, faoliyat va inson xatti-harakatlarining doimiy jarayoni sifatida; shaxs faoliyati; oʻz-oʻzini anglashning rivojlanish darajasi, oʻzini oʻzi bilish qobiliyati. K.Y.Vazina oʻz-oʻzini rivojlantirishda aks ettirishni ustuvor deb biladi va oʻz-oʻzini rivojlantirishning aks ettiruvchi texnologiyasini taklif qiladi [2].

E.F.Zeyer shaxsni rivojlantiruvchi kasbiy taʼlimning kontseptual qoidalarini shakllantirdi.

Ular orasida biz oʻz-oʻzini rivojlantirish jihatidan eng muhimlarini ajratib koʻrsatdik:

- 1) talabning shaxsiy va kasbiy rivojlanishi asosiy maqsad sifatida qaraladi;
- 2) talabning oʻzi ham taʼlimotni oʻzi yaratadi;
- 3) taʼlim standartining mazmuni maqsadni emas, balki taʼlim vositasini tavsiflaydi;
- 4) oʻqituvchilar va talabalarning hamkorligi kasbiy oʻquv jarayonini toʻliq tashkil etishning kalitidir.

Pedagogik taʼlim tizimida hozirgi holatida yuqoridagi qoidalar toʻgʻri aks etmaydi. Hali ham bilimga, taʼlim mazmunining nazariy tarkibiy qismiga ustuvorlik beriladi, bitiruvchilar pedagogik kasbga intilmaydilar, amaliy ishlarda etarli koʻnikmalarga ega emaslar, talabalarni rivojlantirish va oʻz-oʻzini rivojlantirish muammolarini hal qilishga tayyor emaslar. Koʻpgina tadqiqotchilarning fikriga koʻra, oʻrganishga anʼanaviy yondashuv oʻz pozitsiyalarining mustahkamligini saqlab qolishda davom etmoqda. Taʼlim jarayonini isloh qilish koʻpincha oʻqituvchilarning inersiyasi bilan cheklanadi, chunki yangi yondashuvlardan foydalanish, talabalarning kasbiy oʻzini oʻzi rivojlantirish uchun sharoit yaratish oʻqituvchilardan faoliyat

strategiyasini qayta koʻrib chiqishni, kasbiy xulq-atvoming mavjud stereotiplaridan voz kechishni talab qiladi.

Ammo anʼanaviy yondashuvni toʻliq rad etish, bizning fikrimizcha, mantiqsiz boʻladi. Uning elementlari taʼlimning maʼlum bosqichlarida, xususan, talabalarning dastlabki gʻoyalari, asosiy tushunchalari va koʻnikmalarini shakllantirish jarayonida zarur funksiyalarni bajaradi. Shuning uchun talabalarning kasbiy oʻzini oʻzi rivojlantirish uchun shart-sharoitlarni taʼminlash nuqtai nazaridan anʼanaviy va kompetensiya-faoliyat yondashuvlarining imkoniyatlarini tahlil qilish va taqqoslash zarur. Oʻqituvchining har bir yondashuvni amalga oshirishdagi afzalliklari, kamchiliklari va muammolaridan xabardorligi unga oʻz-oʻzini rivojlantirishga yoʻnaltirilgan oʻquv jarayonini qurishda koʻproq ongli tanlov qilishga imkon beradi.

Anʼanaviy yondashuvning imkoniyatlari asosan shaxsning bilim sohasi, kasbiy bilim, koʻnikma va malakalar bilan bogʻliq. Kompetensiya-faoliyat yondashuvining

potensial talabalarining o'qitish va kompetensiyani o'zlashtirishdagi subyektiv pozitsiyasi bilan bog'liq bo'lib, bu mutaxassisning tizimli xarakteristikasi hisoblanadi. Shuning uchun, ta'lim muhitini loyihalashda har bir yondashuvning xususiyatlarini hisobga olish kerak. Yondashuvni tanlash nafaqat «an'analar» va «innovatsiyalar» jihatlariga, balki zamonaviy pedagogik ta'limning ustuvor maqsadlaridan biri bo'lgan talabalarining kasbiy shakllanishi va kasbiy o'zini o'zi rivojlantirishdagi roliga ham bog'liq bo'lishi kerak. Binobarin, universitetda o'quv jarayonini qurishda an'anaviy va kompetensiya-faoliyat yondashuvlarining kombinatsiyasini ta'minlash kerak, chunki ularning har biri uning roli talabalarining shaxsiyatini kasbiy tayyorlash va o'z-o'zini rivojlantirish jarayonida eng samarali bo'lgan hollarda qo'llanilishi kerak.

Bo'lajak o'qituvchining shaxsini shakllantirishni va pedagogik faoliyatga tayyorgarlikning etarli darajasini ta'minlaydigan kasbiy o'zini o'zi rivojlantirishning pedagogik shartlari va omillari, shu jumladan: o'z-o'zini rivojlantirish o'z-o'zini rivojlantirish asosi sifatida; kasbiy o'zini o'zi rivojlantirishni ta'minlaydigan ijodiy faoliyat; hamkorlik pedagogikasi tamoyillarini amalga oshiradigan subyekt-obyekt faoliyatining dialogik, jamoaviy taqsimlangan mexanizmlarini ifodalovchi tashkilot shakllari; o'z-o'zini aks ettirish qobiliyatlari va shaxsning ijodiy salohiyatini rivojlantirish; bag'rikenglik dunyoqarashi insonparvarlik, adolat va qadrsiz munosabat manbai, shuningdek muqobil pedagogik qo'llab-quvvatlash sifatida muhim rol o'ynaydi.

Adabiyotlar:

1. Маралов В.Г. Основы самопознания и саморазвития. М.: Академия, 2002. 256 с.
2. Зеер Э.Ф. Личностно-развивающие технологии начального профессионального образования. М.: Академия, 2010. 176 с.
3. Данилюк А.Я. Принципы модернизации педагогического образования // Педагогика. 2010. № 5. С. 37-46.
4. М.У.Курбанов. Таълим-Тарбия Жараёни Самарадорлигини Оширишда Педагогик Жамоани Бошқаришнинг Узига Хос Хусусиятлари. Academic research in educational sciences 4. 2023

РЕЗЮМЕ

Bo'lajak pedagoglar uchun har tomonlama rivojlanishning muhim shartlaridan biri ularni o'zi o'zini rivojlantirish ko'nikmalarini shakllantirish hozirgi kunda pedagogika oliy ta'lim muassasalarining muhim vazifalaridan biridir. Ushbu maqolada bo'lajak pedagoglarning o'z o'zini rivojlantirishga bo'lgan yondashuvlarning qiyosiy tahlili o'tkazildi, ularning o'ziga xos xususiyatlari aniqlandi.

РЕЗЮМЕ

Одним из важных условий всестороннего развития будущих педагогов является формирование навыков их саморазвития, что является одной из важных задач педагогических вузов. В данной статье проведен сравнительный анализ подходов к саморазвитию будущих педагогов, выявлены их специфические особенности.

SUMMARY

One of the important conditions of all-round development for future pedagogues is the formation of their self-development skills, one of the important tasks of pedagogical higher education institutions. In this article, a comparative analysis of approaches to self-development of future pedagogues was conducted, their specific features were identified.